

MemoriiJurnale

Jacki Lyden (n. 1954) a studiat la Valparaiso University și s-a specializat ulterior în Orientul Mijlociu la Chicago University. Începând din 1979 lucrează la radioul public american (National Public Radio), unde este în prezent corespondent senior pentru străinătate. În ultimii cinci ani a realizat reportaje din Paris, Bagdad, New York, zona rurală a statului Kentucky și Nashville. La sfârșitul anilor '80, în calitate de corespondent al NPR la Londra, a relatat despre IRA. În vara lui 1990, când Saddam Hussein a invadat Kuweitul, a acoperit Războiul din Golf, transmițând de la Amman, Bagdad etc. A făcut în continuare, în anii '90, reportaje remarcabile din Siria, Liban, Iordania, Egipt și Iran. Pe 11 septembrie 2001 a fost primul reporter NPR care a relatat despre atacul terorist din New York; pentru acoperirea acestui subiect i s-au decernat, ei și radioului, două premii importante. Mai târziu a acoperit subiectul pierderii puterii de către talibani în Afganistan. În 2002, filmul ei documentar despre tragedia locuitorilor palestinieni și evrei din Gaza, din Teritoriile Ocupate și din Israel, *Loss and its Aftermath*, a fost premiat. În același an, a fost gazda scriitorului Paul Auster în cadrul National Story Project. Publică articole în periodice ca *Granta*, *Atlantic Monthly*, *The New York Times* și *The Washington Post* și ține conferințe, tema ei preferată fiind sănătatea mintală.

Publicată în Statele Unite în 1997, *Fiica reginei din Saba* a avut ediții în 11 țări și urmează să fie ecranizată. În prezent, Jacki Lyden lucrează la un nou volum de amintiri, în continuarea acestei cărți.

Jacki Lyden

*F'ica reginei
din Saba*

memorii

Traducere din engleză și note de
ALEXANDRA BACIU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Elena Dornescu
DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la C.N.I. Coresi S.A.

Jacki Lyden
Daughter of the Queen of Sheba
© Jacki Lyden, 1997
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LYDEN, JACKI
Fiica reginei din Saba: memorii / Lyden Jacki;
trad.: Baci Alexandra. – București: Humanitas, 2012
ISBN 978-973-50-3443-6
I. Baci, Alexandra (trad.)
821.111-94=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin email: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Familiei mele

*La-ntâia încercare de n-ați izbutit
să m-ajungeți, nu pierdeți nădejdea,
Dacă nu mă găsiți într-un loc,
căutați-mă într-altul,
Eu undeva m-am oprit și v-aștept.*

Walt Whitman, în *Cântec despre mine însumi*
(în românește de Mihnea Gheorghiu)

Vai, Miss America, cât ești de frumoasă!

Mâna mamei era deschisă, ca o floare de porțelan de un roz carnal, și degetele lui Isus Cristos erau încolăcite în jurul palmei ei ca niște tentacule. Isus Cristos îi apăruse în chip de caracatiță albă, luminescent în întunericul adânc al miezului nopții din Menomenee, orașelul nostru din Wisconsin. Era în 1966. Aveam doisprezece ani. Mama era tânără și frumoasă, căsătorită cu un bărbat care nu aprecia discuțiile ei nocturne cu „Domnul Dumnezeu“.

— Isus mi-a spus „Ia-mă de mână“, mi-a explicat mama un sfert de veac mai târziu. Mi-a spus: „Dolores, te voi înălța printr-o mie de încercări ale sufletului și peste cei mai înalți munți, și voi fi cu tine în veci.“

Păi cineva trebuia să fie. Conversația ei cu Isus nu a rămas un episod izolat. Și după aceea ni s-au întâmplat toate celelalte.

Nu Dumnezeu, ci tatăl meu vitreg era cel care controla totul. Era medic în orașelul nostru cu oameni prevăzători și avea un mic spital în a cărui clinică trata cam jumătate dintre localnici, ceea ce-l făcea stăpân pe viețile lor. Îl plăteau nu doar cu bani, ci și în natură – găleți cu afine, lădițe cu roșii culese de mâini mirosind a ulei de motor. Noi locuiam deasupra clinicii, într-un colț al unei ferme luxuriante de unde se putea admira lacul La Jolie. Faptul că aveam bani ne izola cumva de restul lumii, credeam eu. Îi permitea tatălui meu vitreg o atitudine de dispreț universal, accentuată de înălțimea și de părul lui negru, neîncărunțit, pe care și-l dădea pe spate

și-l ungea cu briantină, făcându-l să lucească la fel ca al lui Clark Gable. Pentru oamenii din orașelul nostru, tatăl meu vitreg era Richard Cory¹ din poemul lui Edward Arlington Robinson². Strălucea când mergea.

În ziua care a urmat primei viziuni a mamei, fără să spună nimic nimănui, a dus-o la spitalul Wagner în Cadillacul lui galben-banană. Wagner era un vechi conac transformat într-un azil pentru bolnavi mintal, situat pe o proprietate de la marginea orașului și ascuns înapoia unor pini înalți și maiestuoși. Știam ce este Wagner. Acolo se decidea soarta oamenilor nenorociți, o soartă reflectată de lumina spectrală ce strălucea printre șirurile de pini care înconjurau locul. Auzisem că în ramurile lor se ascundeau suflete. Crăpăturile din coaja lor aspră semănau cu volutele unor amprente, ca și când arborii fuseseră atinși de fantome evadate care-și aruncau umbra cocoșată peste lungul drum, încheiat cu o curbă, ce ducea la Wagner. Mi-l închipuiam pe tatăl meu vitreg trecând cu pași mari printre arborii de la Wagner și despărțind umbrele ca pe niște draperii de catifea devenite, în zori, prea grele.

— Cădere nervoasă, a anunțat-o pe infirmiera de la recepția azilului, și mama era mică și mută lângă el, mai degrabă ca un copil drăguț decât ca o soție.

A internat-o într-unul din saloanele zăvorâte, și asta a fost tot ce-am mai știut.

Când m-am întors de la școală, am găsit-o pe mama mamei stând în mijlocul bucătăriei mamei ca un balot de cârpe. Bunica arătase mereu așa, ca o femeie născută să facă muncă

1. Personajul principal al poemului omonim scris de Edwin Arlington Robinson, prototipul omului de lume, educat, elegant și admirat.

2. Cunoscut poet american (1869–1935), deținător a trei premii Pulitzer.

fizică, nevasta irlandeză de pescar, cea care rostogolea butoaie cu scoici sau săpa în genunchi, îngrășând grădina cu alge de mare. Și totuși îi plăcea drama, avea un simț aproape teatral pentru ea. Așa că bunica plângea, înghițindu-și lacrimile de parcă era pe scenă, și suspinele ei decorative pluteau ca niște batiste, coborând asupra-mi. Bocea, gâfâia, repeta numele lui Isus și al Mariei și al lui Iosif și ale tuturor sfinților. Eu nu mă rugam; făceam calcule. Comparam vidul absenței mamei cu volumul bocetelor bunicii. Credeam că mama murise, că tatăl meu vitreg o ucisese până la urmă și-o ascunsese sub covorul gros de ace de pin de la Wagner. Sau că o lăsase acolo, sechestrată pe vecie într-o cameră veche cu brocart uzat de catifea pe pereți, până când avea să se alăture și ea celorlalte fantome. Evident că nu o ucisese. Dar dacă nu putea fi perfectă, putea să fie, la fel de bine, și moartă. La urma urmei, cristalurile crăpate se aruncă întotdeauna, indiferent cât de iubite au fost cândva.

Cădere nervoasă. Am scris cuvintele astea în jurnal pe 1 octombrie 1966. Ținusem jurnal de pe vremea când învățasem să scriu, și scriam pe tot ce găseam: calendare de companii farmaceutice aruncate de tatăl meu vitreg, plicuri de la biserică, dosare vechi și bucăți de carton, caiete de autografe, jurnalul meu de plastic alb de la cercetașe, cu trifoi și încuietoare aurie. Îmi închipuiam căderea nervoasă a mamei ca pe dezvelirea unui stâlp festiv de Armindenii, ca pe o inversare de forță centrifugă, cu panglicile minții ei rotindu-se dintr-odată, în mare viteză, în sens invers. Poate că în același fel o lua razna și mintea, cu un pocnet sau cu un fâlfâit, imaginile ei devenind ferfeniță.

Bunica a fost prima care a folosit cuvintele *cădere nervoasă*.

— Mamă-ta e la balamuc, mi-a spus ea chiar în prima după-amiază, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji. Cădere nervoasă.

Ca o mașină cu frâna stricată. Nici un control. E obosită, nervii-i e zdruncinați, îi tre'be odihnă. Habar n-are cine e.

Bunica era țărăncă și rebelă. Vocea ei avea densitatea unturii, iar când jupuia castori sau nutrii își ungea mâinile și fața cu grăsimea animalului. O iubeam aproape la fel de mult ca pe mama. Credea în minciuni sau în povești, cum le spunem noi, irlandezii, cu cât mai complicate, cu atât mai bine, iar dacă poveștile ar fi fost pietre prețioase, bunica mi-ar fi oferit diamantul Hope și giuvaerul lui Jamshid, cea mai mare stea a Persiei, pentru că nu exista poveste prea copleșitoare pentru a nu i-o dăruii fiicei sau nepotei ei. Motiv pentru care n-o credeam aproape niciodată. Dar în după-amiaza aceea am crezut-o. Dacă nu era un infarct al spiritului, căderea nervoasă nu însemna nimic pentru ea. Iar eu îi eram recunoscătoare. Dacă bunica Mabel n-ar fi venit să stea cu noi – cu mine și cu cele două surori mai mici ale mele –, ar fi trebuit să stăm singure în casa aceea cu tatăl nostru vitreg. Și atunci puteam fi tentată să-i zdrobesc țeasta cu bucata de rocă pe care o păstram deasupra patului. Sau puteam fugi ca să mă alătur vreunei trupe de rodeo, secret pe care i l-am împărtășit deseori bunicii, dar nu l-am pus în practică decât peste câțiva ani. Însă cum să fi fugit? Kate și Sarah și cu mine, și Mabel și mama, Dolores, nume asemenea gradelor de pe busolă. Ele alcătuiau lumea forței magnetice vizibile, n-aș fi putut să le părăsesc, la fel cum n-aș fi putut să reașez pe glob continentele. Și totuși, mama descoperise că atunci când vechea geografie devenea dureros de familiară, nu era obligatoriu s-o abandoneze. Își inventase propria țară.

În acel octombrie, când ne lua de la școală în breakul mamei, bunica ne ducea pe mine și pe sora mea prin dreptul spitalului Wagner, care era vizavi de Ipsong, lacul argintiu. Brazii din jur îl înconjurau ca un boa de pene. Ne-am oprit

acolo de multe ori, prefăcându-ne că adunăm păstăi de susai ori papură, sau că numărăm găște pe Ipesong, în timp ce, pe furiș, ne uitam îndelung către pajiștea largă a sanatoriului. Noi, copiii, ne uitam după mama ca vulturii. Vedeam câțiva pacienți care se plimbau pe iarbă căutând mingi de crichet rătăcite în alt secol, cu gesturi pline de o moleșeală lipicioasă, de parcă n-ar fi fost toamnă, ci vară fierbinte. Nu mi-am văzut niciodată mama, deși îi simțeam privirea ațintită asupra mea. Priveam în van către ferestrele arcuite ca să-i zăresc părul castaniu pe sub streșinile gotice, sau o mână având luni roșii desenate pe ea. Parcă se afla în spatele unui paravan de harem, de unde nu apărea niciodată. Toamna și-a schimbat zilele blânde într-unele aspre. Culeseam de pe pajiștea de la Wagner frunze de toamnă târzie ca să le studiez la microscop în laboratorul de științe al școlii. Nervurile, sistemul lor nervos, erau identificabile, disecabile. În lumea frunzelor totul era în ordine.

Cădere nervoasă: cuvinte încuiate în jurnalul meu. Cădere nervoasă însemna că mama se delăsa și se scufunda, pe când înainte fusese mișcare perpetuă, viețile noastre fiind sinteza acestei mișcări. Acelea au fost zilele mării mele credințe: cursuri de religie, lecții de catehism, rugăciuni fierbinți. Îmi imaginam silueta mamei prinsă într-un stâlp de lumină, la fel ca a Mariei Magdalena îngenuncheate de pe prima pagină a Bibliei mele, pururi de veghe în grădina Ghetsimani. Mama era sculptată și încremenită, încastrată în lumina lunii din grădina Ghetsimani, ea și Maria Magdalena îngenuncheate împreună. Tocmai când începusem să mă obișnuiesc cu imaginea asta, tatăl meu vitreg a adus-o acasă.

În timp ce mama înainta către noi pe alea din fața casei, mie mi se părea că seamănă cu puiul de căprioară pe care-l văzusem la o fermă: închis în țarc, adulmecând aerul. La fel ca puiul acela, își ținea capul înclinat într-un unghi neobișnuit,

de parcă niște coarne nevăzute l-ar fi tras în jos. Sau poate că asculta o muzică de departe. O aură îi lumina ochii: din când în când, ici, colo. Puteai să vezi cum filamentul acela strălucește și se stinge. A spus:

— Vai, copii, mi-a fost așa de dor de voi!

Și noi am strigat:

— Vai, mamă, și nouă ne-a fost dor de tine!

Și avea kilometri întregi de îmbrățișări pentru noi toate, și a strâns-o la piept pe sora mea cea mai mică până când a înăbușit-o. Împărțea sărutări. Ne cocea prăjituri. Au trecut ani până când am aflat că tatăl meu vitreg o externase în ciuda tuturor sfaturilor, și din acel moment îi prescrisese el medicația, mărimdu-i doza de haldol pe rețete scrise de el. Am văzut mâzgălelile și sticlulele aliniate în dulăpiorul nostru de medicamente. „Pentru Mutriță, ca să fie liniștită“. „Pentru Păpușica mea, să-i întărească inimioara“. Nembutal, valiu, sărutări din anii '60.

Regina din Saba a apărut într-o după-amiază palidă, cam la o săptămână după întoarcerea mamei de la spital. Am găsit casa cufundată într-o tăcere neobișnuită. Surorile mele erau plecate pe undeva cu bunica, care își asumase sarcina de-a le lua de la școală și care uneori le lua cu ea după treburi sau acasă la ea, pentru a-i da mamei răgaz să răsuflă. Mama era singură, așezată la masa netedă de stejar din bucătărie, privind către lacul La Jolie pe fereastra de la etajul casei noastre. Întunecimea adâncă de pe malurile lacului era tivită cu arbori, ca murdăria dintr-o sticlă veche. Ramurile se tânguiau în vânt. Începuse să ningă, și restul acelei zile se transformase într-o simfonie firească pentru luna noiembrie. Mama își scoase cordonul de la capot, pe care-l trecea absentă printre degete. Am îmbrățișat-o, dar nu m-am simțit în largul meu și am întrebat-o dacă era în regulă. Cu o voce stinsă și înde-

părtată, mi-a răspuns că da. Nemulțumită de răspuns, am rămas o vreme cu ea, apoi am plecat în camera mea să mă schimb. M-am cuibărit în pat câteva clipe, cu intenția de-a mă întoarce și a o înveseli pe mama. Îmi plăcea să fac asta. Mă pricepeam de minune. Aveam să-i organizez o vânatoare de comori. I se părea ceva amuzant. Indiciile urmau să fie câte o floare sau ceva exotic pentru mine, cum ar fi o zambilă sau o pasăre a paradisului. Am atins florile de pe cuvertura mea de pat. Mama îmi zugrăvise pereții camerei în culoarea lavandei și-mi pusese la geam draperii de aceeași culoare. Era prima cameră doar a mea, un dar de pace, dat fiind că eram nevoită să locuiesc în casa tatălui meu vitreg. Aveam voie să strâng oricâte cărți poșteam în camera mea. Acum citeam una despre mayași și azteci. Ultimii o venerau pe zeița Lunii în lumina lăptoasă ce se frângea peste ziguratele întunecate din câmpiile mexicane. Eram în perioada în care mă interesau alte culturi. Tocmai dănțuiam undeva, împreună cu niște hoarde împodobite cu pene, ținând în mâini un pământ de pene de quetzal, când am auzit o bătaie în ușă. Apoi ușa s-a deschis și în fața mea s-a intrat o viziune.

— Sunt regina din Saba, m-a anunțat mama pe un ton regal.

Luase așternuturile galbene și mătăsoase de pe patul ei bogat și le înfășurase de jur împrejurul trupului ca pe o togă, lăsându-și gol, cu excepția bretelei de la sutien, un umăr alb ca o gardenie. Cu dermatograful – același cu care își conturase pleoapele de sus și de jos – își desenase pe brațe hieroglife. Prinseese așternuturile înfășurate pe ea cu broșe vechi, de preț, din Austria. Părul ei lung și castaniu era pieptănat în sus și încoronat cu o tiară veche cu care noi, fetele, ne jucam când eram mici, prefăcându-ne că suntem prințese răăcite. Mă privea solemn.

— Sunt regina din Saba, mi-a șoptit pe un ton confidențial, și fiecareia dintre cele trei fice ale mele îi las în stăpânire o

țară. Ție, Jacki, cea mai mare, Mesopotamia. Surorii tale Kate, Teba. Fiicele mele celei mai mici, Sarah, de nouă ani, Cartagina.

Își legăna umerii dintr-o parte în alta în unduirea de vis a unui dans tribal și își rotea degetele prin aer de parcă extrăgea din el neprețuitul dar al magiei. După care își mișcă buzele rostind o incantație mută, îmi trimise un sărut, se dădu înapoi, închise ușa și dispăru.

Eram singură cu ea în casă, dar parcă se afla pe un alt continent. N-am putut s-o urmez. Am rămas nemișcată timp îndelungat, închipuindu-mi cum ar zăcea un prizonier pe un altar aztec. Apoi m-am dus să sun la bungalow-ul bunicii. Mi-a spus că nu mă crede. După care mi-a spus să nu mai spun nimănui și să stau în camera mea până când vine ea. Ușa de la dormitorul mamei a rămas închisă aproape o oră. Saba fusese o viziune, și viziunea se evaporase în crepusculul acelei după-amiezi.

Începând de atunci, am pândit-o cu îngrijorare mereu, dar mai ales atunci când aluneca în cavernele în care trecutul, prezentul și viitorul se întrepătrundeau. S-ar putea spune că viața mea în chip de fiică a ei, viața imaginației mele, a început odată cu viziunile mamei. Surorile mele și cu mine le-am transformat în textele noastre. Nebunia ei a fost linia noastră narativă. Încă încerc să descifrez acea linie, căci are putere asupra trecutului nostru și-i dă sens. Peste mulți ani, adultă fiind, tânjeam să fiu trimisă să descopăr lucruri în locurile marilor secrete, iubindu-le cel mai mult pe cele mai îndepărtate și mai ciudate și mai dure. Când, în sfârșit, am ajuns, ca ziaristă, în Mesopotamia, în zilele blestemate de dinaintea Războiului din Golf, când Saddam Hussein jurase să ardă jumătate din lume și să danseze pe cranii zdrobite și să bea sângele piloților americani (fără să fie în stare să aibă măcar un aer condiționat ca lumea în hotelurile lui), secretele

erau principala monedă de schimb. În lungile după-amiezi din Irak, unde oamenii erau ținuți ostatici pe post de scuturi umane, beam cocktailuri la adăpostul ambasadelor și al cluburilor private și mă gândeam la mizeria și jindul de pe chipurile celor ce nu puteau ieși de sub stratul greu și sticlos care-i ținea prizonieri. Eu călătoream. Eram liberă. Puteam să le iau interviuri prizonierilor, puteam să-mi pun o rochie cu imprimeu de frunze verzi și de fructe. Puteam să mă îmbrac la fel de îngrijit ca o regină antică. Puteam să-mi las amprenta degetelor de la picioare în praful roșu din falsul Babilon al lui Saddam, o menajerie grotescă, nedemnă de imaginația mamei mele. Puteam să bat Bagdadul împreună cu poliția secretă, Muhabarat, însoțindu-i din urmă plictisită.

Îmi amintesc cum jupuiam o curmală, simțindu-mă atât de în largul meu, o curățam și o mestecam și cumpăram de la chioșc timbre cu Saddam Hussein, dedesubtul panourilor cu Babilonul care-l înfățișau pe Saddam ca descendent direct al lui Nabucodonosor, fantezia lui. Mă gândeam la Saba. Ea era cuceritoarea mea. Îmi era tot timpul în spate, cu o mână pe șira spinării, îndemnându-mă în fiecare dimineață, înainte să mă trezesc, îndemnându-mă chiar și să merg în Irak în timp ce așteptam să înceapă războiul, îndemnându-mă chiar și să scriu toate lucrurile astea. De pe Saba cade un vâl și dedesubtul lui văd... vântul bătând prin curmali, o volbură de membre care dansează. Unghiile ei sunt ca semilunile ce împodobesc moscheile tuturor credincioșilor.

Pentru că pur și simplu viețile noastre cădeau cumva pradă șireteniei sale, la fel cum cădea însăși mama, o alunecare, o suflare, nimic măreț, fără timp de gândire, fără timp de-a ne prinde de mâini. Doar mama întorcându-se și spunând „Probabil că visez“, și viețile noastre s-au năruit la o simplă atingere, a mea împreună cu a ei – viața mea de studentă, de iubită, de ziaristă la Belfast sau Bagdad, Chicago sau Londra,

Cuprins

Mulțumiri / 7

1. Vai, Miss America, cât ești de frumoasă! / 11
2. La pescuit pe lacul Puckawasay / 55
3. Teotihuacán, Mexic, 1960 / 91
4. Sezon de vânătoare în Wisconsin / 125
5. Copilul timpurilor / 143
6. La drum / 162
7. Mesopotamia, Cartagina și Teba / 207
8. Trăind în Țara Babilonului / 238
9. Regina din Saba / 292